

- ROSENFELD, R. (1978b), "Women's intergenerational occupational mobility", *American Sociological Review*, 43, blz. 36-46.
- SAUNDERS, P. (1995), "Might Britain be a meritocracy?", *Sociology*, 29(1), blz. 23-41.
- SEWELL, W., A. HALLER en A. PORTES (1969), "The educational and early occupational attainment process", *American Sociological Review*, 34, blz. 82-92.
- SEWELL, W., R. HAUSER en W. WOLF (1980), "Sex, schooling, and occupational status", *American Journal of Sociology*, 86 (3), blz. 551-583.
- SPAETH, J. (1977), "Differences in the occupational achievement process between male and female college graduates", *Sociology of Education*, 50, blz. 206-217.
- STEVENS, G. en M. BOYD (1980), "The importance of mother: labor force participation and intergenerational mobility of women", *Social Forces*, 59 (1), blz. 186-199.
- TREIMAN, D. en K. TERRELL (1975), "Sex and the process of status attainment: a comparison of working women and men", *American Sociological Review*, 40, blz. 174-200.

Abstract

Sex Differences in Lawyers' Status Attainment

Previous studies of sex differences in occupational attainment indicate that the two sexes attain the same mean level of occupational status and do so by similar processes. Taking in account the numerous critics, this paper compares the status attainment of 554 male and 247 female lawyers. Sex differences in occupational prestige both at entry into the labour force and at the time of the study are examined. Predictors of occupational prestige are determined. The results indicate that although the mean level of occupational prestige at entry into the labour force is virtually the same for both sexes, men experience greater upward mobility after entry. Ability and educational level predict the occupational prestige at entry into the labour force; occupational prestige at entry into the labour force and the time spent in the labour force predict the current occupational prestige. Sex differences in the process of status attainment are documented.

CASESTUDY

Wim Vanhaverbeke *

**Het belang van zonevreemde bedrijven:
een pilotstudy voor de arrondissementen
Roeselare en Tielt ***

Trefwoorden : zonevreemde bedrijven; herlokalisatie; historisch gegroeide bedrijven; ruimtelijke ordening

Zonevreemde bedrijven vormen een aparte problematiek binnen het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV). Heel wat ambachtelijke en industriële ondernemingen die niet gelegen zijn op een bedrijventerrein - de zonevreemde bedrijven - zouden volgens het RSV niet of slechts in beperkte mate kunnen uitbreiden in de toekomst. Er bestaat evenwel tot op heden geen inventaris van zonevreemde bedrijven, en over hun economische betekenis tast men volledig in het duister. Deze pilotstudy probeert zicht te krijgen op het economisch belang van deze bedrijven aan de hand van gegevens van twee arrondissementen, met name Roeselare en Tielt. De problematiek duikt evenwel ook op in vele andere Vlaamse arrondissementen. Uit de gegevens blijkt dat deze bedrijven zorgen voor meer dan een derde van de toegevoegde waarde en tewerkstelling. Een te restrictief beleid met betrekking tot de zonevreemde bedrijven zou de economische dynamiek van de lokale economie kunnen stilleggen en zou zware sociaal-economische kosten meebrengen. Er worden een aantal voorstellen gedaan om de economische kosten van herlokalisaties van zonevreemde bedrijven tot een minimum te beperken.

* NIBOR, Universiteit Maastricht. Hierbij wens ik het Streekplatform Roeselare-Tielt en de intercommunales W.I.T.A.B. en Leiedal te danken voor hun waardevolle bijdrage tot deze studie.

Inleiding

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV), dat nu in de fase van openbaar onderzoek gekomen is, tracht een nieuwe impuls te geven aan het ruimtelijk ordeningsbeleid in Vlaanderen. Dat de ruimtelijke ordening in Vlaanderen gedurende de laatste decennia onvoldoende aandacht heeft gekregen, laat zich pijnlijk voelen door het dichtslippen van de open ruimte, het verval van de binnensteden en de bedreiging van de automobiliteit.

Beslissingen in de sfeer van de ruimtelijke ordening hebben in vele gevallen een economische impact, en de wijze waarop men denkt over de gewenste ruimtelijke structuur van Vlaanderen binnen het RSV bevat ook een onderliggende visie op de economie en het economisch beleid. Er zijn verschillende raakvlakken tussen economie en ruimtelijke ordening: infrastructurele voorzieningen, het verzekeren van de mobiliteit, het aanbod van industriële en ambachtelijke bedrijfsterreinen en de integratie van economische activiteiten met ruimtelijke en ecologische desiderata zijn daar maar enkele voorbeelden van (Structuurplan Vlaanderen, 1996).

In dit artikel wordt ingegaan op de problematiek van de zonevrije bedrijven, die een specifiek raakvlak vormt tussen economie en ruimtelijke ordening. Zonevrije bedrijven kunnen worden gedefinieerd als industriële en ambachtelijke bedrijven die niet gelegen zijn op bedrijfsterreinen of in de Gewestplannen of Bijzondere Plannen van Aanleg (BPA) niet erkend zijn als een industriële of ambachtelijke zone binnen een landbouw- of woonzone. Er bestaat een consensus dat er geen nieuwe industriële of ambachtelijke activiteiten ontwikkeld kunnen worden binnen een woon- of een landbouwzone. Heel wat discussie daarentegen bestaat er omtrent de uitbreidingsmogelijkheden van de bestaande bedrijven: in welke mate kunnen zogenaamde zonevrije bedrijven al dan niet uitbreiden? Tot op heden hebben zonevrije bedrijven relatief gemakkelijk kunnen uitbreiden, maar een status quo is volgens de meeste planologen niet wenselijk en het RSV stuurt dan ook aan op een trendbreuk (Structuurplan Vlaanderen, 1996, blz. 7).

Tot op heden is er evenwel niets bekend over het economisch belang van deze bedrijven, zodat het niet uitgesloten is dat de beoogde trendbreuk ook zware economische repercussies kan hebben. Om een duidelijker zicht te krijgen op deze problematiek is een pilotstudy uitgevoerd

voor de arrondissementen Roeselare en Tielt. Binnen deze arrondissementen zijn er veel zonevrije bedrijven wegens het endogene groeipatroon van de lokale economie: dit heeft als gevolg dat heel wat bedrijven historisch gegroeid zijn binnen een woon- of landbouwzone. Uit een reeks verkennende gesprekken met instanties die de lokale economie behartigen blijkt evenwel dat de problematiek van de zonevrije bedrijven een probleem vormt in de meeste Vlaamse arrondissementen.

Om de economische impact van het in het RSV voorgestelde beleid op de zonevrije bedrijven en de lokale economieën te evalueren, dienen twee zaken onderzocht te worden. In de eerste plaats dient nagegaan te worden wat het economisch belang is van zonevrije bedrijven. Om een antwoord te geven op deze vraag wordt in het eerste deel van dit artikel een overzicht gegeven van het economisch belang van de zonevrije bedrijven in 16 gemeenten van de arrondissementen Roeselare en Tielt. In het tweede deel wordt onderzocht in welke mate het voorgestelde beleid zal leiden tot herlokalisatie van zonevrije bedrijven. Niet het aantal zonevrije bedrijven als zodanig, maar de beperkingen inzake uitbreidingen en de snelheid waarmee moet worden geherlokaliseerd bepalen de economische kosten van deze problematiek. In een laatste deel worden de belangrijkste bevindingen samengevat en worden enkele suggesties voor het beleid gegeven.

1. Het economisch belang van de zonevrije bedrijven

De problematiek van de zonevrije bedrijven is steeds meer in de belangstelling gekomen naarmate het RSV concreet gestalte kreeg. Over het aantal zonevrije bedrijven en hun economische relevantie is tot op heden nauwelijks iets bekend. In West-Vlaanderen wordt o.a. een inventarisatie gemaakt van zonevrije bedrijven door intercommunales zoals W.I.T.A.B. en Leiedal. Deze inventarisaties werpen evenwel geen licht op het economisch belang van deze bedrijven. Daarom wordt in deze paragraaf op een vrij rudimentaire wijze het economisch belang van zonevrije bedrijven in de arrondissementen Roeselare en Tielt geëvalueerd. Uit een aantal verkennende gesprekken met de Kamers van Handel en Nijverheid in verschillende Vlaamse arrondissementen blijkt dat zonevrije bedrijven zowat overal in Vlaanderen een probleem vormen.

In een eerste punt wordt ingegaan op een aantal definities en methodologische aspecten. In het tweede deel belichten we het economisch belang van deze bedrijven vanuit verschillende perspectieven. Tenslotte worden de verschillen tussen de 16 gemeenten onder de loep genomen.

A. Beschrijving van het gegevensbestand

Het bestand bestaat uit 767 ambachtelijke en industriële bedrijven die gelokaliseerd zijn in één van de volgende 16 gemeenten; Ardoois, Dentergem, Hooglede, Ingelmunster, Izegem, Ledegem, Lichtervelde, Meulebeke, Moorslede, Oostrozebeke, Pittem, Ruiselede, Staden, Tielt, Wielsbeke en Wingene. Het zijn allemaal bedrijven die in 1994 een omzet realiseerden van meer dan 25 miljoen BEF¹. Het gaat dus om relatief grote bedrijven.

De gemeente Roeselare is niet opgenomen in de lijst van gemeenten, omdat deze gemeente beschikt over een algemeen plan van aanleg (APA), waardoor zonevreemde bedrijven zo goed als onbestaande zijn. Kleinere bedrijven zijn niet opgenomen om praktische redenen. In plaats van gebruik te maken van de *Trends Top 30.000*, zou men bijvoorbeeld kunnen terugvallen op de Balanscentrale van de Nationale Bank van België. Het zou evenwel een heel karwei zijn om bedrijfseconomische gegevens te koppelen aan de lokalisatiegegevens van deze bedrijven. Deze laatste zijn nog niet (volledig) geïnventariseerd en zijn niet publiek beschikbaar. Vandaar dat we ons richten op de grootste - en belangrijkste - bedrijven in de regio. Deze eenzijdige gerichtheid op grote bedrijven kan aan de basis liggen van mogelijke vertekeningen in de resultaten. In wat volgt zullen we daarmee rekening houden en de resultaten met de nodige omzichtigheid interpreteren.

De bedrijven worden ingedeeld in drie categorieën. Allereerst zijn er de zone-eigen bedrijven. Dat zijn in hoofdzaak bedrijven die in een ambachtelijke of industriële zone (bedrijventerrein) gevestigd zijn. Daarnaast worden ook para-agrarische bedrijven in de landbouwzone als zone-eigen bedrijven beschouwd. Het gaat hier om enkele landbouwbedrijven, tuinbouwbedrijven en veehandelaars. Deze bedrijven zijn vanuit de aard van hun activiteiten zonder meer aangewezen op een

1 Deze grens van 25 miljoen BEF omzet is een benedengrens die gehanteerd wordt in de *Trends Top 30.000*, een van de bronnen van het gegevensbestand.

lokalisatie in de landbouwzone. Andere landbouwgebonden economische activiteiten zoals de groente- en fruitindustrie, de vleesindustrie enz. zijn voorzichtigheidshalve niet als zone-eigen bedrijven gecatalogeerd wanneer ze in een landbouwzone liggen.

De tweede categorie bestaat uit zonevreemde bedrijven. Deze bedrijven liggen in een woonzone, een woongebied met landelijk karakter of een landbouwzone (agrarisch gebied).

De derde categorie bestaat uit een groep van alleenstaande ambachtelijke of industriële bedrijven die via de Gewestplannen of een BPA als ambachtelijk of industrieel gebied ingekleurd werden, ook al liggen ze in een woonzone, een landbouwzone of een woongebied met landelijk karakter. Deze bedrijven zijn niet zonevreemd in de enge zin van het woord, maar ze kunnen in de problemen geraken bij bedrijfsuitbreiding, waardoor herlokalisatie noodzakelijk wordt.

Bedrijven in de laatste twee categorieën kunnen geheel of gedeeltelijk "zonevreemd" zijn. Ze zijn gedeeltelijk zonevreemd wanneer een deel van hun oppervlakte deel uitmaakt van een ambachtelijke of industriële zone.

Een aantal bedrijven liggen zowel in een landbouw- als in een woonzone of in een landbouwzone en een woongebied met een landelijk karakter. Om dubbeltellingen te vermijden zijn deze bedrijven gewogen in de statistieken: ze worden beschouwd als voor de helft gelegen in een landbouwzone en voor de andere helft in een woonzone (of een woongebied met landelijk karakter). Door deze weging kunnen mogelijk afrondingsfouten voorkomen in de tabellen.

B. Het economisch belang van zonevreemde bedrijven

In dit punt bepreken we het economisch belang van zonevreemde ten opzichte van zone-eigen bedrijven. In de dataset zijn 767 bedrijven opgenomen: het gaat om ambachtelijke en industriële bedrijven met een omzet groter dan 25 miljoen BEF in 1994. Omdat bedrijven vaak - via aanpassingen in vroegere BPA's - een apart stukje ambachtelijke (industriële) zone vormen binnen een woongebied of landbouwzone, zijn deze bedrijven gegroepeerd in een aparte categorie, met name de BPA-klasse.

Tabel 1 geeft een overzicht van de classificatie van de bedrijven. Van de 751 bedrijven (voor 16 bedrijven is er geen informatie over hun ligging

Tabel 1. Aantal en percentage zonevreemde bedrijven.

Aantal bedrijven Zone	Zone-eigen	Zonevreemd		Totaal
		Volledig	Gedeeltelijk	
Ambachtelijke en industriële zone	310			310
Para-agrarisch in landbouwgebied	21			21
Woonzone		168	19	186
Woongebied met landelijk karakter		56	8	64
Landbouwzone		96	16	112
Woonzone - BPA		43	0	43
Woongebied met landelijk karakter - BPA		2	0	2
Landbouwzone - BPA		10	4	14
Totaal	331	375	47	751
Percentage Zone	Zone-eigen	Zone-vreemd		Totaal
		Volledig	Gedeeltelijk	
Ambachtelijke en industriële zone	41,3%			41,3%
Para-agrarisch in landbouwgebied	2,8%			2,8%
Woonzone		22,4%	2,5%	24,8%
Woongebied met landelijk karakter		7,5%	1,1%	8,5%
Landbouwzone		12,8%	2,1%	14,9%
Woonzone - BPA		5,7%	0,0%	5,7%
Woongebied met landelijk karakter - BPA		0,3%	0,0%	0,3%
Landbouwzone - BPA		1,3%	0,5%	1,9%
Totaal	44,1%	49,9%	6,3%	100,0%
Aantal bedrijven Zone	Zone-eigen	Zonevreemd		Totaal
		Volledig	Gedeeltelijk	
Zone-eigen	331			331
Zonevreemd		319	42	361
BPA		55	4	59
Totaal	331	374	46	751
Percentage Zone	Zone-eigen	Zonevreemd		Totaal
		Volledig	Gedeeltelijk	
Zone-eigen	44,1%			44,1%
Zonevreemd		42,5%	5,6%	48,1%
BPA		7,3%	0,5%	7,9%
Totaal	44,1%	49,8%	6,1%	100,0%

Noot

Omdat heel wat bedrijven in meerdere zones gelegen zijn, werden de observaties gewogen. Daardoor kunnen afrondingsfouten optreden.

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

binnen een bepaalde zone) zijn er 310 (41,3%) die gelokaliseerd zijn binnen een ambachtelijke of industriële zone.² Ook para-agrarische bedrijven binnen een landbouwzone worden als zone-eigen beschouwd. Er zijn er 21 in de dataset. Dit wil zeggen dat slechts 44,1% van de grotere bedrijven in deze 16 gemeenten als zone-eigen kan worden gecatalogeerd. Daartegenover is 48,1% (of 361 bedrijven) zonevreemd. Daarvan is 88,4% volledig zonevreemd en 11,6% gedeeltelijk zonevreemd. De resterende 7,9% van de bedrijven ligt als een "ambachtelijk" (of "industriële") eiland binnen een woonzone, woongebied met landelijk karakter of landbouwzone.

Het grote aantal zonevreemde bedrijven geeft aan dat de problematiek van de zonevreemde bedrijven in heel wat gemeenten niet te onderschatten valt. Landelijke gemeenten hebben sowieso heel wat economische bedrijvigheid in de open ruimte, maar ook in meer stedelijke gebieden is de verspreiding van ambachtelijke (en industriële bedrijven) binnen woonzones schering en inslag.

Deze situatie is natuurlijk grotendeels historisch te verklaren. Vele familiale bedrijven zijn gestart als eenmansbedrijven en zijn mettertijd uitgegroeid tot heuse bedrijven binnen een woon- of landbouwzone. Dat is vooral het geval in regio's zoals zuidelijk West-Vlaanderen, waar de endogene groei tot op heden de belangrijkste motor van de lokale economie is. De problematiek van de zonevreemde bedrijven is dus naar alle waarschijnlijkheid minder uitgesproken in regio's waar de ambachtelijke en industriële activiteiten vooral gedragen worden door directe investeringen van buitenlandse en streekvreemde bedrijven, bijv. Centraal-Limburg, Albertkanaalzone enz. (zie Vanhaverbeke, 1993). Toch blijkt bij navraag bij verschillende Kamers van Handel en Nijverheid en andere bevoorrechte getuigen dat de problematiek van de zonevreemde bedrijven zich zowat overal in Vlaanderen voordoet.

Het feit dat 7,9% van de bedrijven als een "ambachtelijk" (of "industriële") eiland binnen een woonzone of landbouwzone ligt, houdt in dat het ruimtelijk orderingsbeleid in het verleden de bestaande situatie voor een stuk "gelegitimeerd" heeft.

² De databank kwam tot stand via een combinatie van twee types van gegevens. De bedrijfseconomische gegevens werden gehaald uit de Trends Top 30.000. Gegevens over de ligging van bedrijven binnen een bepaalde zone werden ingewonnen bij de verschillende gemeentebesturen.

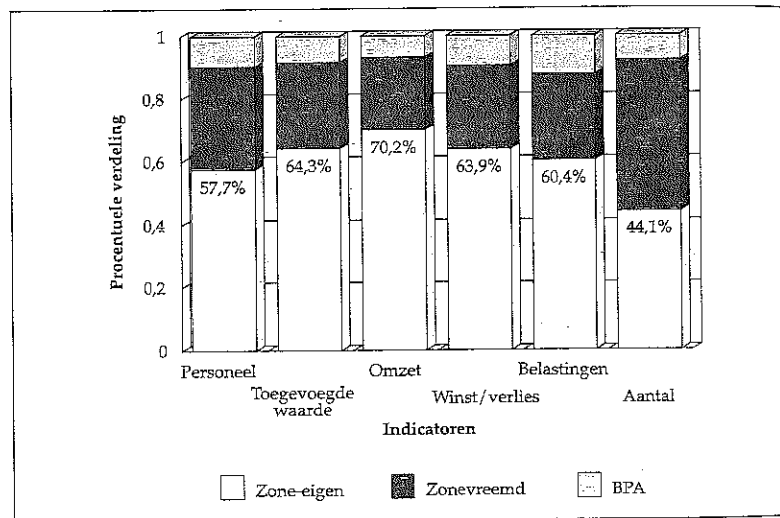
Tot nu toe hebben we ons geconcentreerd op het aantal bedrijven. Verschillende variabelen die het economisch belang van deze drie categorieën meten, zijn weergegeven in tabel 2 en worden geïllustreerd in figuur 1.³

Tabel 2. Verdeling over de drie categorieën.

Zone	Zone-eigen	Zonevreemd	BPA	Totaal
Variabelen				
Aantal	44,1%	48,1%	7,9%	100%
Personeel	57,7%	32,7%	9,6%	100%
Toegevoegde waarde	64,3%	27,5%	8,2%	100%
Omzet	70,2%	23,1%	6,7%	100%
Winst/verlies	63,9%	26,7%	9,4%	100%
Belastingen	60,4%	27,3%	12,2%	100%

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

Figuur 1. Economisch belang van zonevreemde bedrijven.

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

3 Omdat voor 24 bedrijven geen bedrijfseconomische gegevens beschikbaar waren, valt het aantal bestudeerde bedrijven terug tot 729.

Uit deze gegevens blijkt dat de zonevreemde bedrijven kleiner zijn dan zone-eigen bedrijven, zodat hun economisch belang kleiner is dan hun aantal laat vermoeden. Zij creëren 32,7% van de tewerkstelling, 27,5% van de toegevoegde waarde, 23,1% van de omzet en 27,3% van de bedrijfsbelastingen. Het in verhouding hoge percentage voor de bedrijfsbelastingen bevestigt de conclusies van vroegere studies, met name dat grote bedrijven relatief minder belastingen betalen dan de kleine ondernemingen (Vereniging van de Vlaamse Kamers van Koophandel, 1996). We kunnen ervan uitgaan dat nog heel wat kleine KMO's en zelfstandigen een zaak hebben binnen woonzones, zodat bij een berekening op basis van alle bedrijven het percentage eerder zou stijgen dan dalen. In absolute cijfers blijft het economisch belang van de zonevreemde bedrijven enorm: zij creëren 8.276 jobs, voor 15,0 miljard BEF toegevoegde waarde, voor 60,1 miljard BEF omzet, en de gezamenlijke bedrijfsbelastingen zijn goed voor 834 miljoen BEF. Voor de tewerkstelling komt dit neer op bijna 26% van alle tewerkgestelden in de industrie in de arrondissementen Roeselare en Tielt en 11,3% van de totale tewerkstelling in deze arrondissementen.⁴

Tabel 3 en figuur 2 geven aan dat de zonevreemde bedrijven heel wat kleiner zijn dan de zone-eigen bedrijven. Daartegenover zijn de bedrijven binnen de categorie BPA gemiddeld slechts iets kleiner dan de zone-eigen bedrijven. Een zonevreemd bedrijf heeft gemiddeld 23 werknemers in dienst, terwijl zone-eigen bedrijven gemiddeld 50 werknemers hebben. Voor de toegevoegde waarde is deze verhouding ongeveer dezelfde en voor de omzet is een zonevreemd bedrijf gemiddeld drie keer zo klein als een zone-eigen bedrijf. Het feit dat de bedrijven in de BPA-klasse relatief groot zijn ten opzichte van de zonevreemde bedrijven wil zeggen dat het ruimtelijk orderingsbeleid in het verleden de situatie van vooral grote bedrijven geregulariseerd en gelegitimeerd heeft. De strengere regeling binnen het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen zal dus in verhouding de relatief kleine ondernemingen treffen.⁵

In tabel 3 en figuur 3 zijn ook de gemiddelden voor enkele productiviteitsmaatstaven weergegeven. De arbeidsproductiviteit is gevoelig lager voor zonevreemde bedrijven dan voor zone-eigen bedrijven: dit verschil

4 In deze gegevens is de tewerkstelling in de gemeente Roeselare meegerekend, zodat de resultaten een onderschatting zijn van de reële situatie.

5 Randbemerking: het gaat hier steeds om bedrijven met een omzet groter dan 25 miljoen BEF.

Tabel 3. Gemiddelde grootte van de bedrijven.

	Zone-eigen	Zonevreemd	BPA	Totaal
Personeel	50	23	38	36
Toegevoegde waarde (x 1.000 BEF)	110.263	42.243	83.338	75.057
Omzet (x 1.000 BEF)	572.607	169.051	323.198	357.059
Winst/verlies (x 1.000 BEF)	16.396	6.124	14.261	11.222
Belastingen (x 1.000 BEF)	5.789	2.344	6.920	4.390
Arbeidsproductiviteit (x 1.000 BEF)	2.221	1.817	2.209	2.092
Winstgevendheid	2,9%	3,6%	4,4%	3,1%
Intensiteit welvaartscreatie	19,3%	25,0%	25,8%	21,0%

Noot

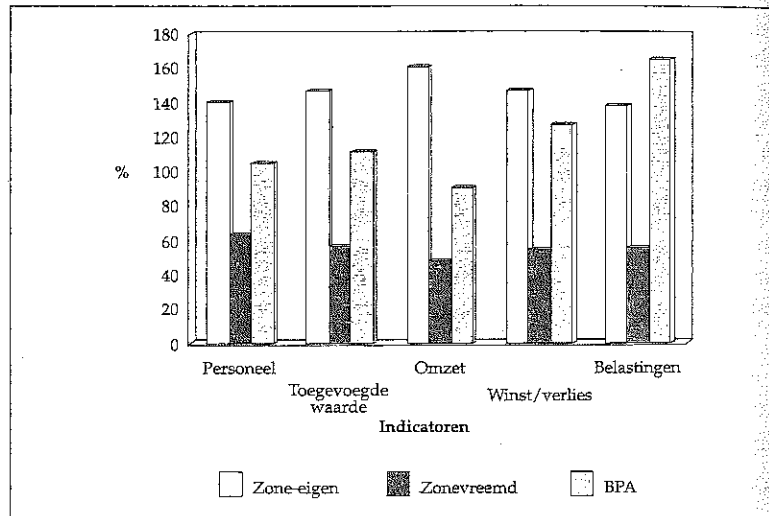
Arbeidsproductiviteit: toegevoegde waarde per werknemer

Winstgevendheid: winst vóór belastingen als percentage van de omzet

Intensiteit welvaartscreatie: toegevoegde waarde als percentage van de omzet.

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

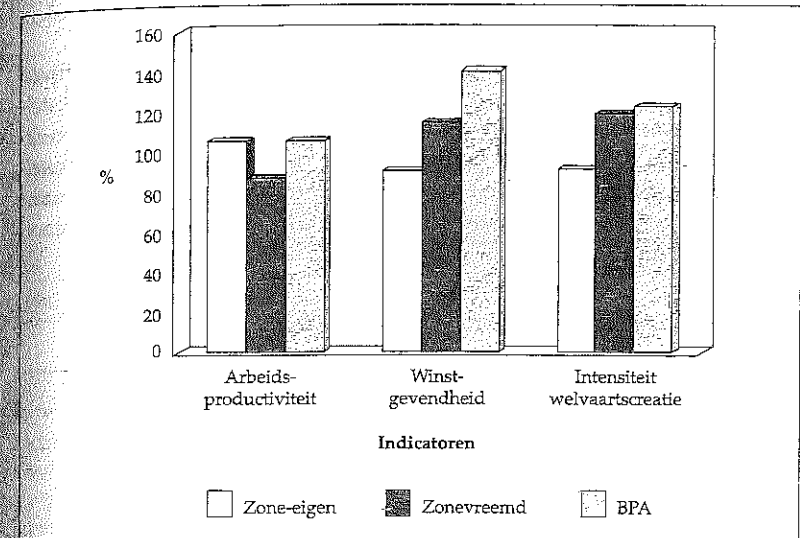
Figuur 2. Grootte-indicatoren. Vergelijking tussen de drie categorieën, gemiddelde.

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

kan grotendeels verklaard worden door het grootteverschil van de bedrijven in beide categorieën. De winstgevendheid daarentegen ligt een stuk hoger dan die van de zone-eigen bedrijven, zodat een gemiddeld zonevreemd bedrijf als economisch gezond kan worden bestempeld. Zonevreemde bedrijven scoren ook beter in het creëren van toegevoegde waarde per frank omzet. Met andere woorden: ze creëren gemiddeld meer lokale welvaart dan zone-eigen bedrijven bij eenzelfde omzet.

Figuur 3. Prestatie-indicatoren. Vergelijking tussen de drie categorieën.

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

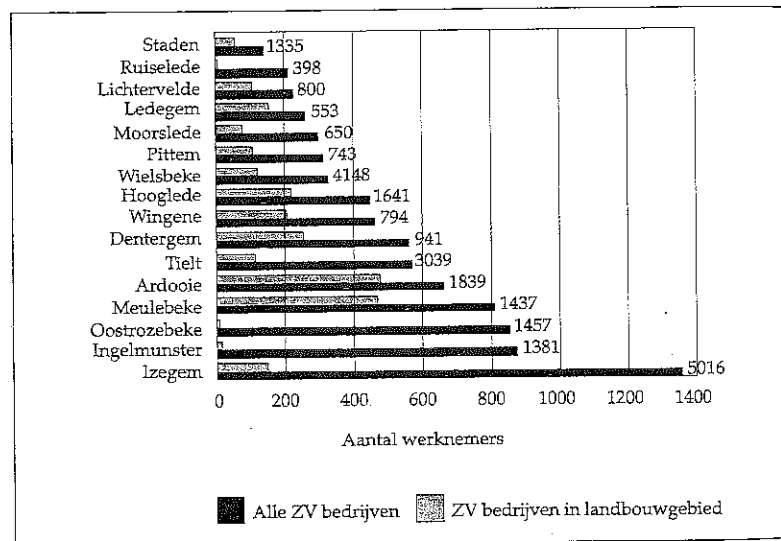
C. Verschillen tussen de gemeenten

Tot nu toe zijn enkel gegevens voor de totaliteit van de arrondissementen Roeselare en Tielt geanalyseerd. In deze sectie wordt aandacht besteed aan zowel absolute als relatieve verschillen tussen de gemeenten. Twee categorieën van bedrijven worden onder de loep genomen: de eerste is de categorie van de zonevreemde bedrijven, de tweede is de categorie van de zonevreemde bedrijven die in een landbouwzone liggen. Deze laatste categorie dient apart bekeken te worden, omdat zonevreemdheid in een landbouwzone als een groter probleem wordt ervaren dan zone-

vreemdheid in een woonzone. Het creëren van uitbreidingsmogelijkheden voor bedrijven in landbouwzones zal een stuk moeilijker zijn dan voor zonevreemde bedrijven in woonzones. In een woonzone wordt de vervlechting van wonen en werken meestal niet als problematisch ervaren zolang de bedrijven in kwestie milieutechnisch in orde zijn en geen geluidshinder veroorzaken. Daarenboven kan bij herlokalisatie een meerwaarde gerealiseerd worden door de oude bedrijfssite te herbestemmen als woonzone; verlaten bedrijfssites herbestemmen als landbouwzone is daarentegen problematisch, zowel op milieutechnisch als op economisch vlak. De BPA-klasse wordt niet behandeld, omdat deze bedrijven niet tot de zonevreemde bedrijven gerekend kunnen worden.

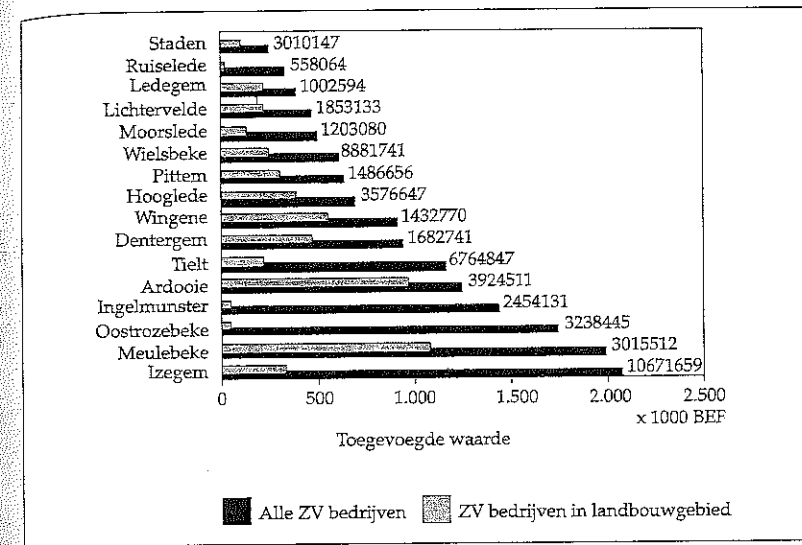
In de figuren 4 en 5 is het absoluut belang van zonevreemde bedrijven weergegeven. Figuur 4 geeft het belang weer in termen van tewerkstelling. Per gemeente zijn er twee staafjes; het onderste geeft de tewerkstelling in alle zonevreemde bedrijven weer, het bovenste de tewerkstelling binnen zonevreemde bedrijven in landbouwzones. Het getal naast de staafjes geeft de tewerkstelling in alle bedrijven die in het bestand opgenomen zijn, weer.

Figuur 4. Belang van zonevreemde bedrijven: aantal werknemers.

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

Figuur 5. Belang van zonevreemde bedrijven: toegevoegde waarde.

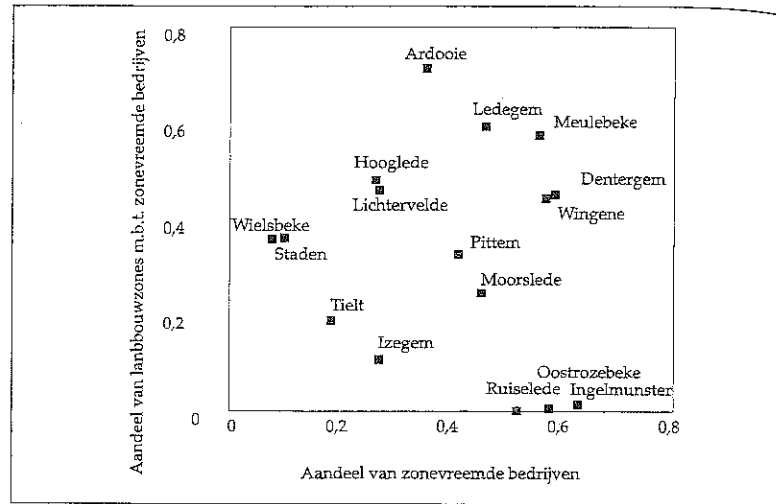

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

In termen van tewerkstelling weegt het probleem van de zonevreemde bedrijven het zwaarst door in Izegem, gevolgd door Ingelmunster, Oostrozebeke en Meulebeke. Izegem is ook de grootste gemeente wat betreft de totale tewerkstelling, maar andere grote gemeenten zoals Wielsbeke en Tielt nemen slechts een middenpositie in. Zonevreemde bedrijven in een landbouwzone zijn vooral een probleem in Ardoois en Meulebeke, gevolgd door Dentergem, Hooglede en Wingene. Figuur 5 geeft het belang van de zonevreemde bedrijven weer in termen van toegevoegde waarde.

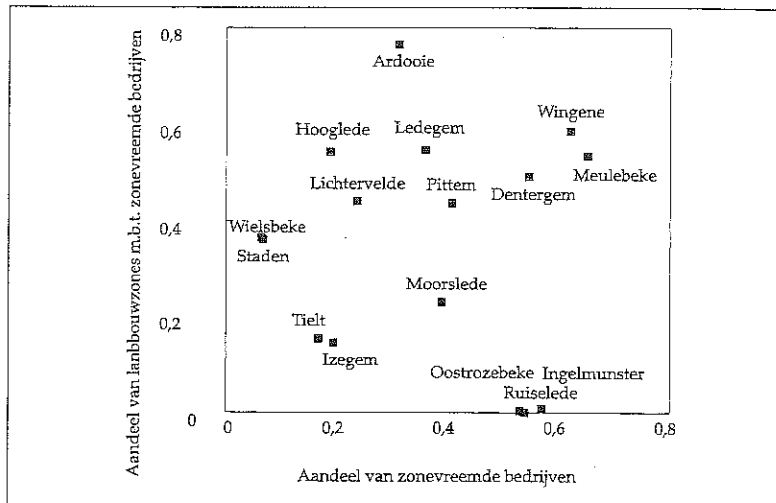
Naast absolute gegevens zijn ook relatieve gegevens belangrijk om het belang van de zonevreemde bedrijven in te schatten. Het aandeel van de zonevreemde bedrijven varieert sterk tussen de verschillende gemeenten; in Staden is slechts 20% van de bedrijven zonevreemd, terwijl dat 80% is voor Oostrozebeke. Ook het percentage van de zonevreemde bedrijven die in een landbouwzone liggen verschilt sterk van gemeente tot gemeente: in Ruiselede ligt geen enkel zonevreemd bedrijf in een landbouwzone, terwijl dit percentage voor Ardoois tot 64% oploopt. Een beter zicht op deze intergemeentelijke verschillen krijgt men via de figuren 6 en 7.

Figuur 6. Vergelijking tussen de gemeenten op basis van de tewerkstelling.

Bron : Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

Figuur 7. Vergelijking tussen de gemeenten op basis van de toegevoegde waarde.

Bron : Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

Op de horizontale as van deze figuren is het aandeel van de zonevrije bedrijven weergegeven. Op de verticale as staat het aandeel van zonevrije bedrijven die in een landbouwzone liggen. De twee figuren zijn respectievelijk gebaseerd op de tewerkstelling en op de toegevoegde waarde. Figuur 7 bijvoorbeeld toont aan dat de toegevoegde waarde die door zonevrije bedrijven gecreëerd wordt, kan variëren van minder dan 20% tot meer dan 60%. Het aandeel van zonevrije bedrijven die in een landbouwzone liggen gaat van 0% tot bijna 80%. De twee grotere gemeenten - Izegem en Tielt - scoren het laagst op beide assen, zodat zij in relatieve termen de minste problemen hebben met zonevrije bedrijven. Sommige gemeenten, zoals Ruiselede, Oostrozebeke, Moorslede en Ingelmunster hebben vooral een probleem met zonevrije bedrijven in woonzones of/ en woongebieden met een landelijk karakter. Het aandeel van de toegevoegde waarde die gecreëerd wordt door zonevrije bedrijven is in Hooglede en Lichtervelde relatief klein, maar het aandeel van zonevrije bedrijven in landbouwzones is dan weer relatief groot. Ardoois scoort het hoogst inzake het aandeel van zonevrije bedrijven in landbouwzones. In gemeenten zoals Wingene, Meulebeke en Dentergem wordt veel toegevoegde waarde gecreëerd door zonevrije bedrijven en binnen deze categorie zijn het vooral de bedrijven in landbouwzones die voor de lokale welvaart zorgen.

De verschillen tussen de steden hebben te maken met een aantal factoren. Het aantal zonevrije bedrijven is onder meer beïnvloed door het gevoerde beleid in het verleden en door het aanbod van nieuwe bedrijventerreinen. Het aandeel van de zonevrije bedrijven in landbouwzones zal een negatieve relatie vertonen met de graad van verstedelijking.

Het verschil tussen de gemeenten wat betreft de verdeling van bedrijven in zone-eigen, zonevrije en BPA-categorieën is statistisch significant.⁶ Hetzelfde geldt voor het aandeel van de zonevrije bedrijven die in een landbouwgebied liggen. Dit aandeel - ten opzichte van alle zonevrije bedrijven - verschilt van gemeente tot gemeente en het verschil is opnieuw statistisch significant.⁷ Met andere woorden: de problematiek van zonevrije bedrijven is niet voor elke gemeente even belangrijk.

6 De χ^2 -test op basis van de Pearson-correlatie (127, $p < 0,001$) toont aan dat de verdeling niet homogeen is.

7 De χ^2 -test op basis van de Pearson-correlatie (56, $p < 0,001$) toont aan dat de verdeling niet homogeen is.

Tenslotte kunnen we de 16 gemeenten via K-means clusteranalyses opsplitsen in een aantal groepen.⁸ In een eerste clusteranalyse worden de gemeenten op basis van het percentage zonevreemde bedrijven opgesplitst in drie groepen. Vervolgens is eenzelfde procedure toegepast voor het percentage zonevreemde bedrijven die in een landbouwzone liggen. De combinatie van beide clusteringsanalyses geeft tabel 4 als resultaat.

Tabel 4. Verdeling van de gemeenten.

		Aandeel zonevreemde bedrijven		
		Klein T: 20,0% TW: 15,4%	Middelmatig T: 40,7% TW: 36,2%	Groot T: 58,8% TW: 59,3%
Landbouwzone aandeel in zonevreemde bedrijven	Groot T: 50,1% TW: 60,1%	Hooglede (38, 18)	Ardooie (54, 25) Pittem (28, 20)	Wingene (41, 22)
	Middelmatig T: 48,3% TW: 47,8%	Wielsbeke (51, 20) Staden (40, 9)	Lichtervelde (21, 11) Ledegem (36, 17)	Dentergem (36, 24) Meulebeke (48, 31)
	Klein T: 9,5% TW: 9,9%	Tielt (79, 30) Izegem (129, 53)	Ruiselede (15, 8) Moorslede (34, 16)	Ingelmunster (48, 35) Oostrozebeke (31, 25)

Noten

- (1) T en TW geven het gemiddelde percentage weer voor de desbetreffende categorie resp. voor de tewerkstelling (T) en de toegevoegde waarde (TW).
- (2) De cijfers achter de gemeenten geven het aantal bedrijven weer (links voor de horizontale as, rechts voor de verticale).

Bron: Trends Top 30.000 (1996) en eigen berekeningen.

Tabel 4 toont aan dat de gemeenten ingedeeld kunnen worden in verschillende categorieën, waarvan de gemiddelden erg van elkaar verschillen. Hier zijn alleen de gemiddelden voor de twee belangrijkste indicatoren weergegeven, de tewerkstelling en de toegevoegde waarde. Soortgelijke verschillen vindt men voor de andere indicatoren.

⁸ De clusteranalyses zijn uitgevoerd op basis van de gegevens over het aantal bedrijven, tewerkstelling, toegevoegde waarde, omzet, bedrijfswinst en -belastingen.

Lijkt tabel 4 blijkt dat de twee grotere gemeenten in relatieve termen weinig zonevreemde bedrijven hebben en dat binnen deze groep van gemeenten weinig bedrijven zich in een landbouwzone bevinden. De moeilijkheden voor de beleidsmakers groeien wanneer men vanuit de linkerbenedencel opschuift naar rechtsboven: gemeenten in de rechterkolom zijn gekenmerkt door een sterke aanwezigheid van zonevreemde bedrijven. Gemeenten in de bovenste rij krijgen het moeilijk wegens de grote concentratie van bedrijven in landbouwzones binnen de groep van zonevreemde bedrijven. Wingene verkeert dus in een moeilijke situatie, maar ook voor Pittem, Ardooie, Dentergem en Meulebeke is de situatie allesbehalve rooskleurig. Hooglede, Lichtervelde, Ledegem, Ingelmunster en Oostrozebeke bekleden een tussenpositie. Wielsbeke, Staden, Ruiselede en Moorslede zullen duidelijk minder zware problemen ondervinden met betrekking tot zonevreemde bedrijven. Men moet bij deze classificatie evenwel rekening houden met het feit dat het hier gaat om een dataset waarin alleen bedrijven met een omzet groter dan 25 miljoen BEF opgenomen zijn.

2. Op zoek naar een oplossing

Dat de zonevreemde bedrijven economisch erg belangrijk zijn in de arrondissementen Roeselare en Tielt, is gebleken uit de kwantitatieve gegevens in de vorige paragraaf. Herlokalisatie van slechts een fractie van deze bedrijven zou zowel op economisch als op maatschappelijk vlak zware kosten meebrengen. Hoe deze situatie te veranderen zonder de economische dynamiek van deze bedrijven te ondergraven is de vraag waarmee we ons in deze paragraaf inlaten. We gaan eerst in op de visie van het RSV om vervolgens na te gaan hoe intercommunales omgaan met de problematiek van de zonevreemde bedrijven.

A. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen en de zonevreemde bedrijven

In het RSV worden bepaalde ontwikkelings- en uitbreidingsmogelijkheden voor bestaande bedrijven buiten de bedrijventerreinen voorgesteld (Structuurplan Vlaanderen, 1996, blz. 133-134, indicatief gedeelte). De belangrijkste punten in deze tekst kunnen als volgt samengevat worden.

- a. De gemeente krijgt een vrij *grote autonomie* inzake het formuleren van de ontwikkelingsperspectieven voor bestaande bedrijven buiten de bedrijventerreinen.
- b. Enkele *principes* staan hierbij centraal:
 1. Het aanwenden van alle mogelijkheden voor ontwikkeling op de *bestaande locatie* krijgt in principe voorrang op herlokalisatie.
 2. (Zonevreemde) bedrijven moeten een *maximale beleidszekerheid en beleidscontinuïteit* kunnen genieten.
 3. *Ruimtelijke draagkracht* maar ook het *milieuvervuilend karakter* van het bedrijf zijn bepalend voor de ontwikkelingsperspectieven op de huidige locatie. *Goed nabuurschap* wordt een bepalend element.
 4. *Afwegen* van ruimtelijke implicaties bij een herlokalisatie tegenover die van een ontwikkeling op de bestaande locatie.
- c. *Operationaliseren van de principes* via een *samenhangende visie* op de lokale economie en via gewestelijke, provinciale en gemeentelijke ruimtelijke uitvoeringsplannen.

In het bindend gedeelte van het RSV (blz. 12) is nog bepaald dat het Vlaamse Gewest maximaal 500 ha kan afbakenen voor de herlocatie van historisch gegroeide bedrijven. De verdeling van deze bedrijventerreinen over de vijf provincies is in het RSV vastgelegd.

Hierbij kunnen een tweetal opmerkingen gemaakt worden. Ten eerste zal er altijd een spanning bestaan tussen de autonomie van de gemeente en de gewestelijke en provinciale uitvoeringsplannen. De autonomie is een beperkte autonomie binnen de krijtlijnen die worden uitgezet door het gewestelijk en provinciaal ruimtelijk structuurplan. Ten tweede is een gemeentelijke visie op de lokale economie vanuit economisch standpunt weinig relevant. Een economische visie moet op zijn minst ontwikkeld worden op subregionaal niveau (lees: streekniveau).

Naast de vier principes dringen er zich nog twee andere op vanuit economische hoek. Men kan ze als volgt formuleren: allereerst dient men de economische nettokosten die gepaard gaan met een herlokalisatie af te wegen tegen de uitbreiding op de bestaande locatie. Daarnaast heeft herlokalisatie slecht zin als de bestaande locatie een maatschappelijk zinvolle functie krijgt. Dat zal geen probleem zijn wanneer men een economische meerwaarde kan realiseren via herbestemming (bijv. omvormen tot woonzone of recreatiezone), maar het zal tot enorme maatschappelijke kosten leiden in het geval van landbouwzones en, in mindere mate, woongebieden met een landelijk karakter.

Dergelijke calculatie zal duidelijk maken dat de herlokalisatiekosten op korte of middellange termijn niet realistisch zijn voor heel wat bedrijven. In die zin dienen er afspraken gemaakt te worden tussen bedrijven en de bevoegde overheden. Eén van die afspraken die zich opdringen betreft de creatie van *voldoende en betaalbare lokale en regionale industrieterreinen*, zodat herlokalisatie geen delokalisatie hoeft te betekenen. Het aanhouden van een "voortschrijdende voorraad" kan hierbij een uitweg bieden. In plaats van een vast aantal hectaren voor ambachtelijke en industriële terreinen te plannen, kan men een "voortschrijdende voorraad" aanhouden, waarbij men voorziet in ambachtelijke en industriële terreinen afgestemd op de vraag van de volgende 4 tot 5 jaar. Dit lijkt vanuit economisch standpunt gemakkelijker en zinvoller. Daarenboven laat het toe dat de bedrijven zich daar ontwikkelen waar het ondernemerschap het meest dynamisch is.

Daarnaast dient er een overeenkomst te zijn over het tijdstip en de modaliteiten van de herlokalisatie. De meeste bedrijven herlokaliseren zich spontaan - zonder externe dwang - om bedrijfseconomische redenen. Ook binnen de herlokalisaties die zich opdringen vanuit de ruimtelijke ordening, zou men zoveel mogelijk rekening dienen te houden met bedrijfseconomische calculaties: bijv. rekening houden met het afschrijven van machines en gebouwen, herlokalisatie op het moment dat het bedrijf wil uitbreiden, bedrijfscontinuïteit verzekeren zolang het bedrijf niet overgaat in andere handen, enz.

Binnen het empirisch onderzoek naar de zonevreemde bedrijven in de arrondissementen Roeselare en Tielt is geen onderzoek gedaan naar de precieze locatie van deze bedrijven, zodat bepaalde externe effecten, zoals die o.m. vermeld zijn in de bovenstaande principes 3 en 4, buiten beschouwing gelaten zijn.

B. De West-Vlaamse intercommunales en de zonevreemde bedrijven

Volgens het RSV krijgen de gemeenten de verantwoordelijkheid inzake het formuleren van de ontwikkelingsperspectieven voor bestaande bedrijven buiten de bedrijventerreinen. In de praktijk betekent dit dat de intercommunales voor de gemeenten adviezen formuleren aangaande de zonevreemde bedrijven. Intercommunales - althans in West-Vlaanderen - hebben dus een belangrijke rol te spelen op dat vlak: zij dienen niet alleen een betere ruimtelijke ordening te creëren, maar hun werk-

wijze moet tevens kunnen verzekeren dat de economische dynamiek die uitgaat van zonevreemde bedrijven niet stilvalt ten gevolge van een (te) streng heriokalisatiebeleid.

Uit de vorige sectie is duidelijk gebleken dat zonevreemde bedrijven een heel belangrijke economische rol vervullen in de 16 betrokken gemeenten. Bij het zoeken naar een werkzame oplossing voor de zonevreemde bedrijven dient dus met de nodige omzichtigheid gewerkt te worden. Uit de voorlopige documenten van W.I.T.A.B. en Leiedal - de twee intercommunales in West-Vlaanderen - kan worden afgeleid dat zij dit probleem erkennen. In wat volgt geven we de belangrijkste principes van hun werkwijze weer.

Tabel 5. De toetsingscriteria toegepast door W.I.T.A.B.

	Variabele	Evaluatie
A. Vestigingskarakteristieken van het bedrijf		
A.1	Het historisch karakter van de vestiging	Ouderdom +
A.2	Juridische aspecten	Vergunningen +
A.3	Grootschalig karakter van de vestiging	> 5000 m ² +
A.4	Plaatsgebonden karakter	Verweving +
B. Economische aspecten van het bedrijf		
B.1	Gedane investeringen	Sunk-costs +
B.2	Expansie en tewerkstelling	Groei ?
B.3	De te verwachten expansie en oppervlaktebehoefte	% uitbreiding -
B.4	(Gedeeltelijke) leegstand	Verminderde activiteit - Stopzetting activiteit -
C. Morfologische aspecten		
C.1	De openheid van het gebied	Storend in open ruimte -
C.2	Kwaliteit van landschappelijke en natuurlijke structuur	Kwaliteitsverstoring -
C.3	Omgevingskwaliteiten (wonen, milieuhygiënisch, verkeerskundig, ...)	Storend in de omgeving -
C.4	Uitbreidingsmogelijkheden op bestaande locatie	Uitbreidingsmogelijkheden +
C.5	Bereikbaarheid van het bedrijf	Slechte bereikbaarheid -

Bron : W.I.T.A.B. (1996).

Een eerste belangrijk gegeven is dat zij een inventarisatie maken van de bedrijven die verspreid liggen in niet-geëigende zones. Deze inventaris zou een heel interessant instrumentarium kunnen zijn om het economisch belang van zonevreemde bedrijven in te schatten. Tot op heden is die inventaris evenwel verre van volledig.

Dat de intercommunales de intentie hebben om omzichtig om te springen met de zonevreemde bedrijven, wordt duidelijk gemaakt door de brede waaier van toetsingscriteria die in acht genomen worden. In de tabellen 5 en 6 worden de criteria voorgesteld die W.I.T.A.B. en Leiedal hanteren. In de kolom naast de criteria staan de centrale indicatoren of

Tabel 6. De toetsingscriteria toegepast door Leiedal voor bedrijven in open ruimte.

	Variabele	Evaluatie
Driedubbele doelstelling		
1.	Bestaande toestand als referentiekader, herlokalisatie moet zoveel mogelijk vermeden worden.	
2.	Rekening houden met leefbaarheid van land- en tuinbouwbedrijven in het buitengebied	
3.	Bescherming van open ruimte en verbetering van de kwaliteit ervan	
Criteria		
1.	Nieuwe bedrijven in open ruimte kan niet	nieuwe vestigingen -
	Nieuwe grootschalige kleinhandel in bestaande gebouwen kan niet	nieuwe bestemming -
2.	Bereikbaarheid	Slechte bereikbaarheid -
3.	Geen lintbebouwing	Kernenversterkend +
4.	Bescherming van waardevolle open gebieden	Waardevolle omgeving -
5.	Tewerkstelling	Grotere tewerkstelling +
6.	Continuïteit beleid Afschaffen van Minidecreet van 28 juni 1981 in 1993 heeft heel wat investeringen van bedrijven waardeloos gemaakt → zet die situatie weer recht	Acties minidecreet +
7.	Huidige locatie in goedgekeurd BPA of verkaveling	BPA of verkaveling +
8.	Aard van de activiteiten	Symbiose met omgeving +

Bron : Leiedal (1996).

variabelen en in de rechterkolom wordt aangegeven of de uitbreidingsmogelijkheden op de bestaande locatie al dan niet gunstig (+) worden geëvalueerd. De economisch bepaalde criteria zijn cursief gedrukt.

Tussen de twee intercommunales zijn er verschillen te merken wat betreft de toetsingscriteria. Hoewel economische toetsingscriteria in beide tabellen voorkomen, valt het niettemin op dat Leiedal zich scherper profileert inzake de rechtszekerheid voor de bedrijven en de prioriteit die gegeven wordt aan de uitbreidingsmogelijkheden op de bestaande locatie.

De beide intercommunales gebruiken deze toetsingscriteria om de bedrijven met verschillende uitbreidingsmogelijkheden in te delen in aparte categorieën. In tabel 7 en 8 wordt een overzicht gegeven van deze categorieën.

Tabel 7. Classificatie van zonevreemde bedrijven door W.I.T.A.B.

<p>Categorie 1: Niet uitbreiden</p> <p>Bedrijven waarvan de continuering van de activiteit gezien de ruimtelijke of milieuhygiënische context niet wenselijk is. (Zij kunnen verder blijven werken tot de exploitatie beëindigd is.)</p> <p>Uitbreiding is niet mogelijk. Enkel instandhoudingswerken zijn toegelaten. Deze bedrijven zijn aangewezen op de volledige stopzetting of herlokalisatie.</p> <p>Categorie 2: Niet uitbreiden of (beperkt) uitbreiden</p> <p>Bedrijven waarvan de huidige activiteit aanvaardbaar is binnen de ruimtelijke context. Uitbreiding en herorganisatie kunnen in beperkte mate worden toegestaan, afhankelijk van de specifieke ruimtelijke condities, eigen aan de situering van het bedrijf. Hierbij wordt gedacht aan bedrijven met een beperkte lokale dynamiek.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niet uitbreiden betekent hier: niet mogelijk op eigen terrein en meestal evenmin wenselijk, gezien de plaatselijke situatie - (Beperkt) uitbreiden betekent: de mogelijkheid is aanwezig en bij eerste benadering ook aanvaardbaar binnen de ruimtelijke context. <p>Categorie 3: Uitbreiden</p> <p>Bedrijven die zich, wegens hun activiteit, dynamiek, omvang, uitrustingsniveau en te verwachten expansie, beter ter plaatse verder ontwikkelen, met ruime uitbreidingsmogelijkheden.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uitbreiden betekent hier dat de door groei van het bedrijf ter plaatse mogelijk en/of wenselijk is.

Bron: W.I.T.A.B. (1996).

Tabel 8. Classificatie van zonevreemde bedrijven in de open ruimte door Leiedal.

Cat. 1	De uitbreidingsmogelijkheden en de randvoorwaarden zijn vastgelegd in een goedgekeurd BPA of goedgekeurde verkaveling.
Cat. 2	Bedrijven die niet mogen uitbreiden. Deze bedrijven kunnen in principe verder werken binnen de bestaande gebouwen. Enkel instandhoudingswerken zijn toegelaten. Bij stopzetting van de activiteiten worden geen nieuwe bedrijvigheden die een milieuvergunning nodig hebben, toegelaten.
Cat. 3	Bedrijven met beperkte uitbreidingsmogelijkheden. Verbouwingen en beperkte uitbreidingen zijn mogelijk. Een echte schaalvergroting van deze bedrijven is niet toegelaten. De toegelaten activiteiten worden beperkt. De nieuwe activiteit moet in principe minder storend zijn dan de bestaande, zowel wat de dynamiek als wat de aard van activiteit betreft.
Cat. 4	Bedrijven met beperkte uitbreidingsmogelijkheden. Verbouwingen en beperkte uitbreidingen zijn mogelijk. Een echte schaalvergroting van deze bedrijven is niet toegelaten. Er worden geen beperkingen opgelegd voor de aard van de activiteiten.
Cat. 5	Bedrijven die zich verder kunnen ontwikkelen. De randvoorwaarden voor uitbreiding moeten per bedrijf worden vastgelegd in functie van de omgeving. De toegelaten activiteiten worden beperkt. De nieuwe activiteit moet in principe minder storend zijn dan de bestaande, zowel wat de dynamiek als wat de aard van activiteit betreft.
Cat. 6	Bedrijven die zich verder kunnen ontwikkelen. De randvoorwaarden voor uitbreiding moeten per bedrijf worden vastgelegd in functie van de omgeving. Er worden geen beperkingen opgelegd voor de aard van de activiteiten.

Bron: Leiedal (1996).

Via deze indeling in verschillende categorieën bepalen de intercommunales in welke mate ieder bedrijf kan uitbreiden. Tot op heden is hun werk slechts voor een aantal gemeenten afgerond. We geven het resultaat voor drie gemeenten waar de zonevreemde bedrijven reeds geïnventariseerd werden. In het werkgebied van de W.I.T.A.B. zijn de gegevens voor de gemeenten Wingene en Oostrozebeke beschikbaar. In Wingene waren er begin 1996 262 ambachtelijke en industriële bedrijven. Daarvan dienen 81 bedrijven nog ondergebracht te worden in een van de drie categorieën. Van de andere bedrijven kan 15,6% uitbreiden, 28,6% kan beperkt uitbreiden en 55,5% kan niet uitbreiden. Binnen deze laatste groep maakt 60,9% deel uit van categorie 1: dit wil zeggen dat het niet wenselijk is dat deze bedrijven uitbreiden, zelfs al zou uitbreiding mogelijk zijn. De gemeente Oostrozebeke telde begin dit jaar 170 ambachtelijke en industriële bedrijven. Na evaluatie is de eindbalans als volgt: 28,6% kan uitbreiden, 20,6% kan beperkt uitbreiden en 51,2% mag/kan niet uitbreiden. In de laatste groep valt 57,5% in categorie 1.

Voor het werkgebied van Leiedal is de inventarisatie voor de gemeente Anzegem volledig: 155 bedrijven - waaronder ook handelszaken - werden in de 6 categorieën ondergebracht. Deze verdeling leidt tot de volgende eindbalans: 9,7% van de bedrijven kan niet uitbreiden, 49,0% kan beperkt uitbreiden en 36,8% kan verder uitbreiden.

De situatie van Anzegem is moeilijk te vergelijken met die in de andere twee gemeenten, omdat handelszaken ook in de dataset opgenomen zijn. Toch proberen we enkele conclusies te halen uit deze cijfers. Om te beginnen valt het op dat het aandeel van de bedrijven die zouden kunnen uitbreiden maar dat niet mogen, kan oplopen tot méér dan een derde. Aangezien we eerder vermeldden dat herlokalisatie bij een fractie van de bedrijven al voelbare economische repercussies kan hebben, ligt het in de lijn der verwachtingen dat bij een politiek van versnelde en gedwongen herlokalisaties de economische dynamiek die uitgaat van zonevreemde bedrijven kan stilvallen. Vandaar dat het van groot belang is om zoveel mogelijk gebruik te maken van het proces van spontane herlokalisatie om bedrijfseconomische redenen.

Een tweede conclusie houdt verband met het uitbouwen van nieuwe industrieterreinen die ervoor moeten zorgen dat het herlokalisatieproces geen delokalisatie van bedrijven meebrengt. In die zin dient men te zorgen voor een "voortschrijdende voorraad" aan bedrijventerreinen. Deze voorraad heeft ook het voordeel dat jonge bedrijven er zich kunnen vestigen en dat de economie zich spontaan kan ontwikkelen daar waar het ondernemerschap het sterkst is.

Tenslotte vragen de verschillen in benadering om een betere coördinatie, zodat bedrijven in heel Vlaanderen een gelijke behandeling krijgen. Dit kan op twee wijzen gerealiseerd worden. Allereerst kunnen de intercommunales hun toetsingscriteria en categorieën uniform maken. Daarnaast dienen de gemeenten hun "samenhangende visie op de lokale economie" te integreren in een ruimere economische streekstrategie, want een losstaande gemeentelijke visie op de lokale economie is vanuit economisch standpunt niet relevant. Voor zuidelijk West-Vlaanderen bestaat zo'n streekstrategie; het komt er gewoon op aan die toe te passen (Vanhaverbeke, 1994, 1996).

Besluit

Over het economisch belang van zonevreemde bedrijven is nauwelijks iets bekend. Deze pilotstudy tracht daarop een antwoord te formuleren. Het economisch belang van zonevreemde bedrijven in de 16 betrokken gemeenten kan nauwelijks onderschat worden. Van de 751 ambachtelijke en industriële bedrijven is slechts 44,1% gelokaliseerd op een bedrijventerrein. Daartegenover is 48,1% van de bedrijven zonevremd. Daarnaast is er een kleine groep van bedrijven die in Gewestplannen en BPA's als "paarse" eilanden binnen een landbouwzone of woonzone ingekleurd zijn. De meeste van de zonevreemde bedrijven liggen in een woonzone, gevolgd door landbouwzones en woongebieden met landelijk karakter.

Het economisch belang van zonevreemde bedrijven kan slechts ten volle ingeschat worden aan de hand van bedrijfseconomische variabelen. Zonevreemde bedrijven realiseren 27,5% van de toegevoegde waarde van alle bedrijven met een omzet groter dan 25 miljoen BEF in de betrokken 16 gemeenten, en ze scheppen 32,7% van de werkgelegenheid. Met andere woorden: ook de bedrijfseconomische variabelen geven aan dat het economisch belang van de zonevreemde bedrijven enorm is. Zonevreemde bedrijven zijn economisch zo belangrijk dat gedwongen herlokalisatie van slechts een fractie van deze bedrijven zowel op economisch als op maatschappelijk vlak met zware kosten gepaard zou gaan.

Er bestaan vrij grote verschillen tussen de 16 gemeenten. Om de vergelijking tussen de 16 gemeenten overzichtelijk te houden is vooral aandacht besteed aan twee variabelen. De eerste is het aandeel van de zonevreemde bedrijven in de gemeentelijke economie, de tweede is het aandeel van zonevreemde bedrijven in een landbouwzone ten opzichte van het totale aantal zonevreemde bedrijven in een gemeente. Dit onderscheid tussen zonevreemde bedrijven in landbouwzones en die in woonzones en woongebieden met landelijk karakter is belangrijk, omdat de ruimtelijke problematiek van zonevreemde bedrijven in landbouwzones anders is dan die in woonzones: de verstrengeling van wonen en werken in stedelijke kernen wordt in het RSV aanvaard zolang de ruimtelijke draagkracht gerespecteerd wordt en de bedrijven niet milieubelastend zijn. In landbouwzones wil het RSV veel striktere normen hanteren: alleen agrarische en para-agrarische bedrijven kunnen in principe gelokaliseerd worden binnen landbouwzones. De analyse wijst uit

dat de problematiek van de zonevreemde bedrijven niet voor elke gemeente even belangrijk is en dat ook de problematiek van zonevreemde bedrijven in landbouwzones verschilt van gemeente tot gemeente.

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) heeft een groot stuk van de verantwoordelijkheid voor deze problematiek in de handen van de gemeenten gelegd. De gemeentelijke overheden kunnen evenwel slechts manoeuvreren binnen de krijtlijnen die worden uitgezet door het gewestelijk en provinciaal ruimtelijk structuurplan. Daarenboven zullen de besluiten op gemeentelijk vlak getoetst worden aan de provinciale en gewestelijke uitvoeringsplannen.

Gegeven het economische belang van de zonevreemde bedrijven, wordt geargumenteed dat men erg omzichtig om zou springen met gedwongen herlokalisaties. Daartegenover staat dat deze studie geen onderzoek van de precieze locatie van de betrokken bedrijven heeft gemaakt en daarom geen rekening houdt met bepaalde externe effecten, zoals het milieuvervuilend karakter van het bedrijf en de ruimtelijke draagkracht van een bepaalde locatie.

Om de economische kosten van de herlokalisaties tot een minimum te beperken, dient m.i. aan twee voorwaarden te worden voldaan. Ten eerste dienen er voldoende en betaalbare lokale en regionale industrieterreinen voorhanden te zijn, zodat herlokalisatie geen delokalisatie hoeft te betekenen. Men kan dus beter afstappen van een vast aantal hectaren voor ambachtelijke en industriële terreinen. Het aanhouden van een "voortschrijdende voorraad" lijkt vanuit economisch standpunt een zinvoller optie te zijn. Daarenboven kunnen de bedrijven zich met zo'n voorraad daar ontwikkelen waar het ondernemerschap het meest dynamisch is. Ten tweede dient men bij gewenste herlokalisatie zoveel mogelijk gebruik te maken van het spontane herlokalisatieproces waarbij bedrijven om bedrijfseconomische redenen een nieuwe locatie zoeken. Dit principe zou de economische en maatschappelijke kosten van herlokalisaties drastisch kunnen verminderen.

Volgens het RSV krijgen de gemeenten de verantwoordelijkheid inzake het formuleren van de ontwikkelingsperspectieven voor bestaande bedrijven buiten de bedrijventerreinen. In de praktijk betekent dat onder meer dat intercommunales adviezen formuleren voor de gemeenten. De intercommunales vertrekken vanuit een set van toetsingscriteria en vanuit die criteria worden bedrijven ingedeeld in verschillende categorieën

wat betreft uitbreidingsmogelijkheden. Tot op heden is het werk slechts voor een aantal gemeenten afgerond en het is dus moeilijk om algemene conclusies te trekken uit de huidige stand van zaken. Toch kan men reeds twee bedenkingen maken. Enerzijds is het percentage van bedrijven die in theorie kunnen uitbreiden maar dat niet mogen relatief groot (tot een derde van de zonevreemde bedrijven). Vandaar de oproep om zoveel mogelijk gebruik te maken van het proces van spontane herlokalisatie om bedrijfseconomische redenen. Anderzijds zijn er verschillen merkbaar in de wijze waarop intercommunales werken. Een uniformisering van hun werkwijze zou dus wenselijk zijn.

Referenties

- Leiedal (1996), *Globale benadering van de economische entiteiten in het buitengebied: toelichtingsnota bij het opmaken van BPA's die afwijken van het gewestplan*: Kortrijk. Structuurplan Vlaanderen (1996), *Ontwerp Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen: document voor het openbaar onderzoek*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Trends (1996), *Trends Top 30.000*, Zellik, Editop.
- VANHAVERBEKE, W. et al. (1993), *Het economisch profiel van de Vlaamse stadsgewesten*, Leuven, KUL-ISRO, 319 blz.
- VANHAVERBEKE, W. (1994), *Euro-Regio: Een strategie voor Zuid West-Vlaanderen op basis van complementaire sterktes met de regio Nord-Pas-de-Calais*, Charter 99, Kortrijk, 202 blz.
- VANHAVERBEKE, W. (1996), *Tertiarisering in een industriële regio: een strategische visie op en beleidsprioriteiten voor Zuid West-Vlaanderen*, Charter 99, Kortrijk, 185 blz.
- Vereniging van de Vlaamse Kamers van Koophandel (1996), *De Belgische ondernemingen financieel doorgelicht*, editie 1996, Antwerpen, MIM/Standaard Uitgeverij, 240 blz.
- W.I.T.A.B. (1996), *Inventarisatie globale visie voor gemeenten*, Brugge.

Abstract

The Importance of Firms Located Outside Craft or Industrial Zones: A Pilot Study for the Districts Roeselare and Tielt

Industrial firms located outside craft zones or industrial zones are recognized as a problem area in the recently published policy document "Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen". A considerable part of these firms cannot or only to a limited extent expand on the existing plant location in the future. Up to the present, there are no

statistics available about the number of these firms and their economic weight in terms of employment and value added. This paper intends - as a pilot study - to evaluate the economic importance of these firms, using published company records from firms located in two districts, Roeselare and Tielt. The empirical evidence shows that these firms generate more than a third of the gross regional product and jobs. As a result, a too restrictive policy concerning the expansion possibilities for these firms on the existing plant location could induce huge socio-economic costs. Some policy recommendations are developed to reduce costs associated with the relocation of industrial firms that are actually located outside craft zones or industrial zones.

C.V. ANTWERPS BEROEPSKREDIET

ABK = PROFESSIONELE ONDERSTEUNING !

ABK is sedert meer dan 65 jaar gespecialiseerd in de kredietverlening voor zowel uw professionele als privé-investeringen.

Vele starters en snelgroeiers konden via het **ABK** en specifieke overheidsinitiatieven, zoals het WAARBORGFONDS en RENTETOELAGEN, hun bedrijf uitbouwen tot gezonde, winstgevende entiteiten.

ABK = CORRECTE BANKSERVICE !

ABK zorgt optimaal voor uw betalingsverkeer en biedt U een vrij geavanceerd telbankingsysteem aan.

ABK past geen tarificatie toe, geen frank beheerskosten op de depositorekeningen, bovendien worden alle betaalkaarten **KOSTELOOS** ter beschikking gesteld.

ABK = RENDEREND EN VEILIG BELEGGEN !

Onze depositoboekjes geven de hoogste intrestvergoeding. Onze depositocertificaten garanderen U op langere termijn vaak hogere opbrengsten dan de klassieke kasbons en zijn bovendien veel veiliger.

**UW PARTNER IN DE UITBOUW VAN
UW TOEKOMST ALS ZELFSTANDIGE !**

C.V. ANTWERPS BEROEPSKREDIET

Frankrijklei 136
2000 ANTWERPEN

tel. : 03/233.89.35

fax : 03/233.58.20

Agentschappen over gans de provincie (zie Gouden Gids onder nr. 6085).